

Dorthe Stieper

Er det mors skyld?

Når mødre føler og tillægges skyld
for deres børns psykiske mistrivsel

Yndelsti

Indhold

Indledning v/forfatter Dorthe Stieper	9
Lennart Pedersen Fagfolk forveksler autisme med omsorgssvigt – og giver mor skylden!	23
Susan Hart Forældre har ansvar og betydning for barnets opvækst og udvikling	39
Dion Sommer Uhyggeligt, at fagprofessionelle giver mor skylden	61
Merete Nordentoft Teorien om ”mors skyld” er svær at komme til livs	71
Per Schultz Jørgensen Kulturkrisen er årsagen – men mor og far kan gøre en forskel	85
Bettina Post Undersøgelser kan opfattes som mistænkeliggørelse af forældrene	99

Emilia van Hauen	
Mors rolle er offentlig ejendom	115
Ulla Rung Weeke	
Uforløst skam og uforløste traumer nedarves fra mor til barn	127
Lars J. Sørensen	
Mennesker og livet er komplekst, så vi skal stoppe fejlfindingen	147
Nina Tejs Jørring	
Vi skal give familierne deres værdighed og betydning tilbage	163
Preben Kok	
Mødre er ikke skyld i det, de ikke har magt over	183
Tak v/forfatter Dorthe Stieper	197

Indledning

Af Dorte Stieper

"Jeg forstår det ikke!" Den unge mor kigger frustreret rundt på de andre fremmødte. "Det eneste, jeg beder om, er hjælp til mine to drenge. Men nu er det, som om de vender det mod mig. Som om jeg er problemet og skyld i, at mine drenge har det så dårligt psykisk. Hvad bliver det næste? At de truer med at fjerne mine drenge fra mig?"

Det er tydeligt, at det har krævet mod af hende at sige det. Men hun er i en forsamling af andre pårørende til psykisk sårbar. Og det, hun møder, er forstående blikke og nik fra ligestillede. Hun er ikke den eneste, der har oplevet at blive tillagt skyld.

Selv hører jeg det igen og igen. Når jeg er ude at holde foredrag, har pårørendegrupper eller forældresamtaler. Mødre, der oplever, at omverden og fagfolk ser dem som årsag til deres børns psykiske mistrivsel.

"Du sætter ikke grænser nok."

"Du har ikke gjort dit barn robust nok."

"Du er i symbiose med dit barn."

"Nu må du altså tage dit forældreansvar på dig."

"Det er ikke godt, at du er stresset – det påvirker dine børn negativt."

"Du fastholder dit barn i et narrativ om, at det ikke kan noget."

"Dit barn har brug for at løsrive sig fra dig som mor."

"Du sygeliggør dit barn."

"Få du arbejdet med det, du selv har med i bagagen, så skal det nok smitte positivt af på dit barn."

"Det er ikke dit barn, den er gal med – det er dig!"

Ovenstående er alle eksempler taget fra virkeligheden, kommunikeret direkte og indirekte fra fagprofessionelle til mødre. Vel at mærke mødre, som har børn, der har det rigtig skidt psykisk.

Det kan være børn, der har en voldsom udadreagerende adfærd og måske slår og sparker eller smadrer alt omkring sig, når de bliver pressede eller overstimulerede. Eller børn, der reagerer mere indad med f.eks. nedsmeltninger og decidede sammenbrud derhjemme efter at have holdt sammen på sig selv hele dagen i børnehave eller skole. Børn og unge, der lider af angst, depression, OCD, selvskade, spiseforstyrrelser, selvmordstanker, og som ofte er sygemeldte og ikke har været i skole i flere måneder eller år. Børn, som har udviklet svære belastningsreaktioner med symptomer som dem, vi ser hos veteransoldater.

En stor del af disse børn ender med at blive indlagt eller udredt i psykiatrien. Nogle af dem får her underliggende psykiatriske diagnoser som ADHD og autisme.

Ikke noget nyt

Det er desværre ikke noget nyt, at mødre tillægges skylden for deres børns psykiske mistrivsel. Tidligere var det en udbredt holdning i bl.a. psykiatrien, at hvis et barn som ung eller voksen udviklede en spiseforstyrrelse eller skizofreni, skulle årsagen

findes i relationen til moren. Og mødre til børn med autisme blev anset for at være "kolde køleskabsmødre", der ikke formåede at skabe en tryk følelsesmæssig tilknytning til deres børn, som derfor blev socialt handicappede.

Men hvordan kan det være, at mødre stadig i vores tid kan opleve at få skylden for deres børns psykiske sårbarhed? Af omverdenen. Af fagprofessionelle. Og af dem selv. Og hvad sker der med mødre og deres relation til barnet og omgivelserne, når de føler og pålægges skyld? Det vil jeg gerne undersøge med denne bog.

Jeg har siden 2017 arbejdet som pårørendementor for forældre til børn med særlige behov og psykisk sårbarhed og støttet dem i at navigere i forhold til "systemet" og den livskrise og de livsvilkår, de står i. Det er ikke dårlige forældre, jeg møder i mit arbejde. Tværtimod. Oftest er det meget velfungerende og ansvarsfulde, ja, netop gode, kærlige og omsorgsfulde forældre. Men det er samtidig forældre, som har stået meget længe med en opgave, der kan tvinge selv de mest ressourcerstærke i knæ. Og desværre er de ofte slidte af samtidig at skulle kæmpe for at få den rette og nødvendige hjælp til deres barn.

Jeg oplever, at det primært er mødre frem for fædre, der føler og tillægges skyld. Det har undret mig. Har jeg ret i den antagelse? Hvis ja: Er der biologiske, psykologiske, kulturelle eller kønsmæssige forklaringer på det? Og hvorfor ser vi ikke en ændring på dette område i en tid, hvor der er fokus på ligestilling? Er det fordi, der er noget om snakken: At mor kan være årsag til, at børn udvikler psykisk sårbarhed? Og hvis det er tilfældet: Er der virkelig så mange dårlige mødre i dagens Danmark, siden vi ser en eksplosiv stigning i antallet af børn og unge, der mistrives psykisk?

Når jeg tager emnet op nu, skal det netop ses i sammenhæng

med den stigning, vi ser i antallet af børn og unge, der har det mentalt dårligt. For hvad er det, der sker med børn og unge, som knækker og får diagnoser? Svaret på det spørgsmål hænger naturligvis nøje sammen med, hvor vi skal lede efter årsan-gerne. Om det er forældrene, der ikke har opdraget deres børn godt nok og ikke har gjort dem robuste nok? Om det skyldes vores komplekse samfund og de unges perfektionskultur? Eller om diagnoserne var der i forvejen, men nu blot bliver fundet og får sat navn på, fordi der i dag er den nødvendige viden og kapacitet til det i psykiatrien?

Hvor jeg i min bog "Historien om en mor – 11 mødre fortæller om at have børn med autisme" interviewede mødre og havde fokus på autisme, har jeg i denne bog udvidet perspektivet til psykisk sårbarhed og har opsøgt 11 eksperter "på den anden side af bordet". Jeg har valgt at interviewe eksperter, som både har en platform og en viden og for mig at se også nogle interessante og værdifulde perspektiver på spørgsmålet om mors skyld og årsagen til den stigende mistrivsel, vi er vidne til blandt børn og unge i dag.

Indhold og interviews

Da jeg begyndte at dykke ned i emnet og undersøge, hvorfor primært mødre føler og tillægges skyld for deres børns psykiske mistrivsel, stødte jeg på tilknytningsteorien, som blev udviklet i 1960'erne af den britiske psykolog, psykiater og psykoanalytiker Edward John Mostyn Bowlby (1907-1990). Bowlby beskrev tilknytning som et basalt behov hos barnet og tillagde den primære omsorgsperson en stor betydning for barnets udvikling. Dengang var det moren, der blev set som barnets primære omsorgsperson, for faren var ofte fraværende og arbejdede uden

for hjemmet, mens de fleste mødre gik hjemme og passede børnene.

Bowlbys teori går ud på, at hvis tilknytningen og relationen mellem mor og barn er tryk, vil barnet udvikle sig sundt følelsesmæssigt, socialt og personlighedsmæssigt. Hvis tilknytningen og relationen derimod er utryk, vil det få indflydelse på barnets udvikling og trivsel, herunder udvikling af eksempelvis psykisk sårbarhed på sigt. Tilknytningsteorien tillægges stadig en stor betydning inden for udviklingspsykologien, og den er basal undervisning både på psykologistudiet og på professionsuddannelserne for bl.a. socialrådgivere og pædagoger. Derfor tager jeg afsæt i denne teori i en del af interviewene.

Børn med autisme har reaktioner, som ligner dem, man ser hos et omsorgssvigtet barn. Når fagfolk og myndighedspersoner ikke har den nødvendige specialviden, kan de nemt forveksle autisme med omsorgssvigt. Og give mor skylden! Det oplever **Lennart Pedersen**, som er psykolog og specialist i klinisk børneneuropsykologi. Han har i mange år fungeret som chefpsykolog og leder af forsknings- og udviklingsafdelingen ved Center for Autisme, som han i dag er faglig supervisor ved. Han peger på, at i Danmark har den psykoanalytiske forståelse været dominerende siden 1960'erne. Den bygger på antagelsen om, at der er noget galt med forældrene, hvis der er noget galt med barnet. Men det matcher ikke den nyeste viden inden for neurovidenskab og -psykologi. Af samme grund bruger Lennart Pedersen meget energi på at oplyse og aflive myter om autisme og køleskabs- og symbiosemodre både i psykiatrien og kommunerne, ligesom han er medforfatter til bogen "Autisme og tilknytning".

Susan Hart er psykolog og Ph.d. ved Aalborg Universitet og står som en moderne repræsentant for tilknytningsteorien.

Hun er arkitekten bag den neuroaffektive udviklingspsykologi, som er en videreudvikling af tilknytningsteorien tilsat nyere viden om menneskets følelsesmæssige og neurologiske udvikling. Hun er bredt anerkendt og respekteret i hele verden og har udgivet en del bøger, som bl.a. bruges i undervisningen på professionsuddannelserne herhjemme. Ligesom Bowlby tillægger Susan Hart barnets første leveår og relationen mellem barn og forældre stor betydning for den personlige, sociale og følelsesmæssige udvikling. Men det er et misbrug af hendes teori, hvis den af fagfolk bruges til at give forældre eller mor skylden for børns psykiske ubalancer, siger hun i interviewet. Hun mener dog, at forældre bør tage deres betydning og ansvar alvorligt og hjælpe deres børn i travsel, frem for at sygeliggøre dem.

Dion Sommer er professor i udviklingspsykologi ved Aarhus Universitet. Også han er bredt anerkendt i både ind- og udland for sin forskning og bøger om børns udvikling, den senmoderne familie og præstations- og fremtidssamfundet. Han mener, at professionsuddannelserne har et stort fagligt efterslæb, og at den tilknytningsteori, der undervises i, er 30 år forældet. Den nyeste udviklingspsykologi peger på, at børn har mange tilknytningsrelationer og er i mange kontekster, som påvirker barnets udvikling. Det er derfor dybt uprofessionelt, hvis fagprofessionelle tillægger mor skyld for barnets psykiske mistrivsel, siger Dion Sommer. I det store generationsstudie undersøgte han selv forældreomsorgen og -opdragelsen og mener ikke, at den stigende mistrivsel blandt børn og unge er forårsaget af forældrene, men derimod skyldes lave normeringer i institutionerne og hele præstations-samfundet, som også gennemsyrrer skolesystemet.

Teorien om mor som årsag til, at et barn udvikler psykisk sygdom, har domineret psykiatrien siden 1960'erne, bl.a. på

baggrund af "double bind"-teorien om "the Schizophreniogenic Mother". Og den teori er svær at aflive, mener **Merete Nordentoft**. Hun er overlæge ved Psykiatrisk Center København, leder af Copenhagen Research Center for Mental Health og professor i psykiatri på Københavns Universitet. Her leder hun bl.a. en forskningsgruppe, som arbejder med forebyggelse og behandling af psykiske lidelser, hvor inddragelse af pårørende i behandlingen er et vigtigt tema. Merete Nordentoft glæder sig over det holdningsskifte, der er sket i psykiatrien, hvor man nu anser de pårørende som samarbejdspartnere og en ressource – omend hun indrømmer, der stadig er et stykke vej til at få omsat intentionerne i praksis på alle områder i psykiatrien.

Per Schultz Jørgensen er psykolog, dr.phil. og professor emeritus i socialpsykologi. Som en af landets mest erfarne forskere indenfor familieliv og børnepsykologi har han i årtier hjulpet forældre, pædagoger og politikere til en bedre forståelse af børns trivsel og vilkår. Han har en kulturkritisk tilgang, når han skal pege på årsagen til børns og unges mistrivsel i dag. Med individualiseringen giver vi vores børn opfattelsen af, at de har frihed til at vælge og være dem, de vil, men med konkurrence- og præstationssamfundet giver vi samtidig vores børn det stik modsatte, fordi vi standardiserer dem ved konstant at lade dem teste og sammenligne sig med andre. Så børns og unges mistrivsel skyldes kulturkrisen, siger Per Schultz Jørgensen. Men han mener samtidig, at mor og far kan gøre en forskel og gøre deres børn mere robuste ved at ruste dem med et indre kompas, som han også peger på i sin bog "Robuste børn – giv dit barn ansvar, livsmod og tiltro til sig selv".

Bettina Post blev en kendt stemme i samfundsdebatten, da hun var formand for Dansk Socialrådgiverforening. Hun har over 34 års erfaring som socialrådgiver og arbejder nu som bor-

gerrådgiver i Høje-Taastrup Kommune. I samtalen med Bettina Post får vi et indblik i, hvordan myndighederne arbejder, når et barn er i mistrivsel. Hvordan de har pligt til at undersøge familieforholdene, hvilket nemt kan opfattes som en mistænkeliggørelse af forældrene, fordi fokus er på en afdækning af et eventuelt omsorgssvigt. Bettina Post erkender, at viden om funktionsnedsættelser burde fylde mere på uddannelsen for socialrådgivere. Hun begræder, at en stor specialviden gik tabt med kommunalreformen og den rå tone og manglende tillid, der er kommet mellem borgere og myndigheder på handicapområdet. Hun efterlyser i samme åndedrag god forvaltnings-skik hos sine kolleger, som hun mener skal holde hovedet koldt og hjertet varmt i mødet med borgerne.

Mange føler ret til at mene noget om en mor. Især om hun er en god eller en dårlig mor, forklarer kultursociolog **Emilia van Hauen**, der i mange år har beskæftiget sig med køn, kultur og moderskab. Hun begrundet sin påstand med, at kvinden traditionelt anses for at være det sociale køn og have ansvar for, om afkommet lykkes socialt. Hvis ikke, peger pilen på mor. Sjældent på far. Men synet på moderskab og køn er ved at ændre sig. Med de nye barselsregler for mænd og ungdommens ophævelse af det sociale køn håber Emilia van Hauen, at man i fremtiden vil tale om forældreskab fremfor moderskab, og at både mænd og kvinder får friheden til at være de mennesker, de ønsker – uden at blive sat i bås på baggrund af deres køn.

Ulla Rung Weeke er uddannet i både medicin og psykologi samt som krise- og kropsterapeut med speciale i psykotraumatologi. Hun har i mange år været optaget af den biologiske krop, hjernen, nerve- og hormonsystemet og disses sammenhæng med vores personlighed, symptomer, reaktioner og kroniske sygdomme. Hun mener, at der i vores tid og samfund er sket

en skilsmisse mellem hoved og krop, som er så stor, at vi ikke mærker os selv og hinanden. Det afføder uforløst skam og uforløste traumer, som nedarves fra mor til barn. Så når vores børn reagerer med voldsomme adfærds- og belastningsreaktioner, reagerer de ifølge hende ofte sundt. Mor må først komme i kontakt med sig selv og egne traumer og skam, hvis hun vil hjælpe sit barn. Det samme må fagfolk omkring barnet og familien, mener Ulla Rung Weeke.

Vi er betydningsfulde for hinanden som mennesker. Forældre skal vove at have betydning for deres børn. Og stoppe fejlfindingen! Både i forhold til deres børn og dem selv, mener psykolog **Lars J. Sørensen**. Han er specialist i psykoterapi og var i mere end 25 år ansat som chefpsykolog på Psykiatrihospitalet i Nykøbing Sjælland. Han er Danmarks grand-oldman, hvad angår emnerne skyld og skam, og forfatter til bogen "Skam – medfødt og tillært. Når skam fører til sjælemord". Og Lars J. Sørensen skelner netop mellem skyld og skam, hvor skyld handler om noget, du har *gjort* forkert, mens skammen går på, at du *er* forkert. I samtalen med Lars J. Sørensen blæser han til opgør med lægevidenskabens sygeliggørelse af mennesker. Mennesket og livet er komplekst, og skyld og skam en del af livet, mener han. Men meget kan heles, når vi ser på hinanden og os selv med kærlige øjne.

Når psykisk sygdom rammer én i familien, rammes hele familien. Og det afføder skyld og skam. Derfor skal professionelle hjælpe hele familien. Og give dem deres værdighed og betydning tilbage. Det er det, **Nina Tejs Jørring** arbejder på, når hun som børne- og ungdomspsykiater og grundlægger af det Familie Terapeutiske Team i Region Hovedstaden møder og samarbejder med familierne om behandlingen. Hun ville ønske, vi tog både psykisk sygdom og forældrene mere seriøst. For ifølge

hende er det ikke barnet, der er problemet. Det er problemet, der er problemet. Det er heller ikke familien, der er problemet. Men ofte er de nøglen til løsningen.

Mødre er ikke skyld i det, de ikke har magt over, mener tidligere sygehuspræst **Preben Kok**. Han blev for år tilbage kendt i offentligheden med tv-programmet "Skriftestolen" og bestselleren "Skæld ud på Gud". Selv om han nu er gået på pension, bruges han stadig som sjælesørger og som supervisor for personalegrupper på både Vejle Sygehus og Odense Universitets-hospital. Han siger selv, at hans arbejde består i at gøre mennesker realistiske i forhold til deres situation og løse dem fra magt. For mens man tidligere var af den opfattelse, at sygdom var hver mands herre, tillægger vi os i dag for stor magt. Og dermed skyld. Men i magtesløsheden bliver vi frie af skyld og dermed frie til at tage ansvar for det i livet, vi rent faktisk har magt over.

Bogens form

Jeg har en baggrund som journalist, så derfor faldt det mig naturligt at vælge interviewformen. Mit ønske med bogen er netop at gå undersøgende til værks. Jeg er altså ikke selv ekspert på området, og interviewene og bogen er langt fra udtømmende i forhold til emnet. Bogen skal nærmere læses som et indlæg og bidrag i debatten.

Interviewene med de 11 eksperter er foretaget i perioden fra august 2021 til maj 2022 og bærer nogle steder præg af den aktuelle samfundsdebat og samfundssituation. De er optaget, transskriberet og efterfølgende redigeret, så de fremstår som den undersøgende samtale, de er udtryk for. Alle interviews er gennemlæst af de interviewede, som har haft frie hænder til

at rette til, før de godkendte interviewet. Der er nogle få gentagelser i interviewene, altså viden og holdninger, der går igen i mere end ét interview. Det kan ikke helt undgås, når spørgsmål og fakta overlapper i en bog som denne. Men da interviewene formentlig læses enkeltvis og over tid, håber jeg ikke, det vil opleves som en hæmsko.

Interviewene stritter i mange forskellige retninger. Det kan ikke være anderledes. Dels repræsenterer de forskellige eksperter forskellige syn og perspektiver på emnet, dels er emnet komplekst, så der ikke kun findes ét endegyldigt svar eller én sandhed. Af samme grund kommenterer jeg heller ikke interviewene undervejs. Samtalerne står for sig selv, og man kan som læser danne sig sine egne meninger, refleksioner og konklusioner. Med indledningen her forsøger jeg blot at give en introduktion til emnet.

Der optræder i interviewene både fagudtryk og henvisninger til teorier, forskning og forskere. De er forsøgt enkelt ud-dybet og forklaret via referencer. Der er ingen litteraturliste, men flere af de interviewede har skrevet bøger, som nævnes i introduktionen, og som kan anbefales til læsere, der ønsker at fordybe sig i emnerne.

Jeg er bevidst om, at jeg med mit fokus på mødre står i fare for at virke stereotyp og "gammeldags", eftersom der i dag er mange familieformer og kønsidentiteter. Og måske kommer fremtiden til at se anderledes ud med nye barselsregler og opbrud i kønsroller og kønsforståelse. Men som det er nu, viser undersøgelser, at mødre fortsat bruger mere tid med deres børn end fædre, og at det oftest er mødre, der tager orlov og dermed får rollen som barnets primære omsorgsperson i forbindelse med et barns sygdom eller funktionsnedsættelser. Og netop blandt disse familier er skilsmisseprocenten helt oppe på

70-80 procent, så der er også rigtig mange enlige mødre, der står mere eller mindre alene med ansvaret for deres børn.

Når mit fokus er på mødrene, er det ikke på grund af manglende respekt for fædrene eller med et ønske om at negligere deres betydning. Nogle gange er det da heller ikke kun moren, men forældrene, der tillægges skyld. Fædre kan f.eks. beskyldes for at være fraværende eller tage for lidt ansvar i forhold til deres børn – både af mødre og professionelle. Men måske kommer fædres skyldfølelse til udtryk på andre måder og områder? Måske er mændene generelt bedre i stand til at ryste skylden af sig og vende den udad – mod andre eller samfundet? Hvor kvinderne er mere tilbøjelige til at tage den på sig og måske også generelt er bedre til at sætte ord på den?

Uanset hvad, har jeg observeret, at tonen fra omverdenen har det med at være anderledes over for far end over for mor. At faren ofte anses for at være den fattede og fornuftige, mens moren kan opfattes hysterisk og overbeskyttende. Og ja, det er stereotyp, og – hvis jeg har ret i den observation – dybt sørgeligt, at det er sådan i dagens Danmark.

Selvfølgelig bærer bogen og min interesse for disse spørgsmål præg af, at jeg til daglig arbejder som pårørendementor for forældre til børn og unge med særlige behov og psykisk sårbarhed. Og at jeg selv er mor. For også jeg har følt skyld og fået skyld tillagt både indirekte og direkte for mit barns psykiske mistrivsel. Men i og med at jeg har mødt så mange andre mødre, der har oplevet det samme, opdagede jeg, at jeg ikke var ene om hverken at føle eller blive tillagt skyld. Det satte mig i gang med at undersøge emnet nærmere – og jeg håber, du som læser har lyst til at blive klogere sammen med mig, hvad enten du er fagperson, mor eller bare nysgerrig på emnet.